

ఇంటల్లుడు

మూడేళ్లుగా చూడగా చూడగా పద్మావతి చెల్లెలు సాధనకు ఇప్పటికి ఖాయమైంది. ఆ ఫోన్ రావడంతోనే పద్మావతికి చాలా సంతోషం కలిగింది. ఉత్సాహం పట్టలేక స్కూలు నుండి రవీంద్ర ఇంటికి వచ్చేసరికి బంధువులందరికీ ఫోనులో చెప్పేసింది. తెల్లవారి ఉదయం ఆదివారం గావటంతో అందరూ రవీంద్ర ఇంటికి చేరారు.

“ఇంటల్లుడు పెద్దకొడుకుతో సమానం. పెద్దకొడుకు తండ్రి తర్వాత తండ్రంత. నువ్వు పూనుకోకపోతే ఈ పెండ్లెట్లయితది” చిన్నమామ లక్ష్మీరాజం బతిమాలుతున్నాడు.

మిట్టపల్లి రవీంద్ర ఎంతకూ జడి తియ్యడంలేదు, తలూపడంలేదు.

రవీంద్ర కష్టపడి పైకొచ్చాడు. ఆయన పెద్దగా కూడబెట్టినదేమీ లేదు. హైస్కూలు హెడాప్టరు కూడా కాదు. స్కూల్ అసిస్టెంట్గా పనిచేస్తున్నాడు.

దానికే రవీంద్ర చాలా పైకొచ్చాడని అందరికీ అతడే సాయం చేయాలని వాళ్ళ చుట్టాలు, పక్కాలు ఆశిస్తుంటారు. ఒక్క జీతంతో ఒక కుటుంబం పోషించడమే కష్టం. నాలుగయిదు కుటుంబాలు అతని నుండి ఆశించడంతో ఎవరికైనా ఎంతకని చేయగలడు. కోపంతో రెచ్చిపోయాడు.

“పదవ తరగతి దాకా ఇంట్లో వుంచుకొని చదివిస్తే బావమరిది శేఖర్ ఏమన్నడు? పనిమనిషి తీర్గ పనిచేయించి బుక్కెడు కూడు పెట్టిను అని అనలేదా! సొంత తమ్ముడో, సొంత కొడుకో అయితే అట్ల అనేటోడేనా? ఏండ్ల తరబడి పెట్టినదంత ఒక్కమాటకిందికి దిగదుడుపాయె. అయితే మంచిమాటలు చెప్పేటోల్లే మంచోల్లు తియ్యి. చేసినకాడికి సాలు మామా! యింక ఎన్నేండ్లు

చెయ్యాలె. నేను తెలుగులోకెల్లి సంస్కృతంలకు పోత. సంస్కృతంలనే మంచిగున్నది. “జామాతా దశమ గ్రహ” అని, శనిగ్రహం తొమ్మిదోదైతే అంతటి బంటు ఇంటల్లుడు పదోగ్రహం అని. నాకదే నయమనిపిస్తున్నది.”

అందరూ నవ్వారు.

మిట్టపల్లి రవీంద్ర పెళ్లి అయినప్పుడు అత్తగారి కుటుంబం బాగానే వుండేది. చేనేత బట్టలు నేస్తూ రంగులద్దుతూ మామ సిలివేరు లింగం అందరితో కలుపుగోలుగా ఉండేవాడు.

కాలక్రమంలో గిరాకి లేక చేనేత మగ్గం మూలపడిపోయింది. పనిచేయడానికి ఏమీలేదు.

మామ సిలివేరు లింగం ఇంటిముందు చాయ్ హోటల్ పెట్టాడు. అదీ నడువలేదు. ఆయన ఏవో రోగాలతో ఎవరికీ చూపించే దిక్కులేకపోయాడు. ఆకలిచావు అనడానికి సాక్ష్యమేమీ లేదు.

“అట్లంటే ఎట్ల కొడుక. నువ్వు నిలవడితే ఈంత కార్యం ఒడ్డెక్కుతది.” పెండ్లి పిల్ల అమ్మమ్మ లక్ష్యం రవీంద్ర చేతులు, గదువపట్టుకొని పునికింది. బతిమాలింది. కన్నీళ్ళు పెట్టుకున్నది.

“గా సంస్కృతం ఎవలకు తెలుస్తది బిడ్డ. మనిండ్లల్ల తెలుగే నడుస్తది. ఇంటల్లుడు పెద్దకొడుకుతో సమానం అన్నదే మాకెరుక గని నువ్వన్నదేందో మాకు తెల్వది కొడుక” అంది మామగారి చెల్లెలు... చిన్నమ్మ సరోజ.

“తెల్వదంటే ఎట్ల సిన్నీ. గా సంస్కృతం మంత్రాల్తోటే లగ్గాలు చెయ్యవడిరి. బాపనాయెన లేకపోతే ఎట్లా అంటరు. గాల్లు జెప్పిందేమరి జామాత దశమగ్రహం అని! మరి గిదెందుకు వద్దంటరు?”

“ఏందో తియి. ఎనుకటియన్ని గిప్పుడు అనుకుంటే ఏమత్తది కొడుక. ద్రౌపదికి అయిదు మొగల్లు అని యిప్పుడెవలన్న చేసుకుంటున్న? కుంతి మనిషికొకలను కన్నదని ఇప్పుడు సంతు కాలేదని ఎవలన్న మందితోటి తిరుగుతున్న. నువ్వు గట్ల తప్పిచ్చుకుంటే దీని పెండ్లెట్లయితది? యిది నీ బిడ్డ అసొంటిదిగాద - నీ చెల్లెలసొంటిది గాద. నీకు ఇంకో చెల్లె ఉంటే నువ్వు

లగ్గం చెయ్యవ! గట్లనే అనుకోరాదు కొడుక. గీంత ఆకరి కార్యం ముంగటుండి చేసే పుణ్యం వత్తది. యాజ్ఞేసుకుంటరు.”

“ఔనే అందరు యాజ్ఞేసుకుంటున్నరు. బామ్మర్ది - పండుగు పండుగుకు అక్కను బావను క్రమం తప్పకుంట పిల్చుకపోవట్టె” అన్నాడు రవీంద్ర వ్యంగ్యంగా.

“వాని పుటుక గూడ ఓ పుటుకేనా? గాని జోలే తియ్యాలా? వాడో కొడుకు - వాడో మనిషా? గంతగనం జేస్తవి. వానికి గింతంతనన్న యిది లేకపాయె” అమ్మమ్మ లక్ష్మవ్వ, అత్త రాజేశ్వరి అన్నారు ఒకేసారి.

“ఇగో అత్తా - ఏంజేసినా కొడుకు కొడుకే. ఎంతజేసినా అల్లుడు అల్లుడే. “అల్లుని మంచితనం... అని ఓ పద్యం ఉంది. అల్లుని మంచితనం లోకంల లేదని దాని అర్థం. నేను యింతజేసినా ఏమున్నది? ఒక్క మాటతోటి, ఒక్క సామెత తోటి కొట్టుకపాయె.”

పద్మావతి తండ్రి సిలివేరు లింగం చనిపోయి చాలా కాలమైంది. ఇంటికి తొలి సంతానం పద్మావతి కావడంతో ఇంటికి పెద్దల్లుడైన రవీంద్రకు ఆ యింటి బాధ్యతలు కూడా మీద పడ్డాయి. పెద్ద బావమర్ది రాజేష్ భీవండిలో సాంచాలు నడిపించుకుంటూ బట్టకు పొట్టకు బతుకుతున్నాడు. చిన్న బావమర్ది శేఖర్ కూడా భీవండి పోవలసిందే. తమ్ముడు శేఖర్ చదువుకుంటానని ఏడుస్తుంటే పద్మావతి రవీంద్రని బతిమాలి తమ ఇంట్లోనే ఉంచుకుంది.

శేఖర్ చదువుకున్నంతదాకా చదివించారు. శేఖర్ టీచర్ ట్రైనింగ్ చేసాడు. అక్కడే నచ్చిన క్లాస్ మేట్ అమ్మాయిని పెళ్లి చేసుకున్నాడు. ఆ పెళ్లికి తల్లి ఒప్పుకోకపోతే రవీంద్రే సముదాయించి ఏదో పెళ్లి అయిందనిపించారు. అంతే... ఆ తరువాత అటే ఏదో ఉద్యోగం అంటూ ఉండిపోయారు.

తల్లి ఇంటివద్దే ఉండిపోయింది. తల్లినీ, చెల్లినీ శేఖర్ రమ్మన్నది లేదు. వద్దన్నది లేదు. కోడలు కూడా ఏదో చిన్న ఉద్యోగం చేస్తున్నది. కోడలు వీరిని సైసదు. వీళ్లు పోరు.

పిలగాడు మెచ్చిండు అని గ్రీన్ సిగ్నల్ రావడంతో సంతోషంతో మొదలైన మాటముచ్చట యింటల్లుడు రవీంద్ర కేంద్రంగా ముగిసింది. పిలగానితో

పెండ్లిచూపుల ఏర్పాటుకూడా తన యింట్లోనే చేయడంవల్ల ఎప్పటిలాగే అన్ని బాధ్యతలూ అల్లుడే తలకెత్తుకుంటాడనుకున్నారు. ఎప్పుడూ లేనిది అల్లుడు, పెద్దబిడ్డ ఈసారి చేతులెత్తేయడం వారికి ఆశ్చర్యం కలిగించింది.

పెండ్లిపిలగాని తరపు పెద్దమనిషి ఫోన్చేసాడు. పిలగానికి పిల్ల నచ్చిందని లాంఛనాలు మీరు ఒప్పుకున్నకాడికి ఇస్తే ఈ ముహూర్తాల్లోనే పెళ్లి పెట్టుకోవచ్చని చెప్పాడు. రవీంద్ర సతీమణి పద్మావతి ఆ ఫోనందుకుంది.

రవీంద్ర ఎంతో కష్టపడుతూ తమ్ముణ్ణి, చెల్లెల్నీ చదివించాడు. రవీంద్ర చెల్లెలు నవ్య టీచరుగా పనిచేస్తుంది. గత యేడాదే రవీంద్ర చెల్లెలి పెళ్లి చేసాడు. ఆడబిడ్డ పెళ్ళి కాకుండా తన చెల్లెలు పెళ్ళి గురించి అడిగితే బాగుండదని పద్మావతి ఊర్కొంది. ఆ పెళ్లి అప్పుకు ఎత్తిన చిట్ ఫండ్ వాయిదా కిస్తులు ఇంకా రెండేళ్లదాకా కట్టాల్సి ఉంది. పద్మావతికి ఆ విషయం తెలుసు. అందుకే ఎటూ చెప్పలేకపోతున్నది.

ఇంతలోనే పద్మావతి చెల్లెలు సాధన పెళ్లి అనుకోకుండా కుదిరింది. మూడేండ్లు చూడగా, చూడగా సెటిల్ అయిన సంబంధం. పోతే మళ్ళీ దొరకదు అని పద్మావతితో పాటు తల్లికి, అమ్మమ్మకి రంది పట్టుకుంది. అప్పైనా సరే అల్లుడికి తప్ప తమకు పుట్టదని వారికి తెలుసు. పెళ్ళయినాక ఎట్లో గట్లా అప్పు తీర్చుకోవచ్చు. పెండ్లి ఎత్తిపోతే మళ్ళీ దొరకడం కష్టం అని వారి బాధ.

రవీంద్ర చెల్లెలు నవ్య కన్నా మరదలు సాధన యేడాది చిన్నది. సాధన చదువు ఆర్థికంగా లేక మధ్యలోనే ఆగిపోయింది. రవీంద్ర సాధననీ చదివించాలనుకున్నాడు. కానీ వాళ్లత్త, చిన్నోడు శేఖర్ ఏదో ఒక దార్లో పడాలని బలవంతంగా రవీంద్రకు బాధ్యతను అంటగట్టారు. రవీంద్ర మామ పోయేనాటికి ఎనిమిదో తరగతి చదువుతున్న శేఖర్ అక్కపంచన చేరాడు.

సాధన కూడా ఇంటర్ పాసైంది. ప్రైవేటు స్కూల్లో టీచర్గా పనిచేస్తున్నది. నెలకు ఆరొందల జీతం. బీడీలు చేస్తే యింతకన్నా ఎక్కువే వస్తాయి. కాని టీచరమ్మ అన్పించుకోవాలని ఆరాటం. ఆ ఆరాటంతో జీతంలో సగం పైసలు చీరెలకూ, వాటి యిస్త్రీకే ఖర్చయిపోతున్నాయి.

పద్మావతికి రవీంద్రకు తమ సంసారం గురించి కూడా పట్టించుకోవడం

అవసరం అని ఈ మధ్యనే అనుభవానికి వచ్చింది. అందుకే వాళ్లు అందరు మంచి మాటల్తో పని తీసికొనేవారే గానీ వీళ్ళంతా తలాయిత సాయం చేయవచ్చుగదా అని లోలోపల బాధ....

ఆ బాధను మాటల సందర్భంలో పద్మావతి అననే అంది.

“గింతమంది గల్పి మా ఆయినెను బరువెత్తుకోమంటున్నా. మీరందరు మనిషికో చెయ్యేస్తే ఏందే చిన్నాయిన్నా” అంటూ మొదలుపెట్టింది.

ఆ మాట విని అందరు నిశ్చబ్దమైపోయారు. మాటలు ఎవరైనా చెబుతారు. అల్లుడు కాకుండా కూతురే ఎదురుతిరిగేసరికి ఎవరికీ నోట మాట రాలేదు. పద్మావతి చెల్లెలు పెండ్లిపిల్ల సాధన అక్కవైపు బాధగా చూసింది. తల్లి కన్నా ఎక్కువ ప్రేమించే పెద్దక్కనా యిలా అంటున్నదని కళ్ళలోకి నీరుబికింది.

అది గమనించి చెల్లెల్ని దగ్గరికి తీసుకున్నది. పద్మావతి చెల్లెలు భుజంమ్మీద చేయివేసింది. నేనున్నాను ఏడ్వకే అనే అభయహస్తం యిచ్చినట్టుగా ఉంది. సాధన కళ్ళలోంచి ఎందుకో, రెండు కన్నీటిబొట్లు జలజలా రాలాయి.

“పెండ్లి అంటే అందరు సంతోషంగుంటారు. ఇది ఏడుస్తున్నది. మీరు అందరు మనిషికింత సగవెడై ఎంతలైతది? అన్ని అల్లున్నే బరువు మోయి మనుడు ఎట్ల? రెండు తులాల పుస్తెలతాడు నీ వంతుకు చేయించే చిన్నాయిన్నా” అంది పెద్దకూతురు పద్మావతి.

ఆ మాటతో చర్చ మలుపుతిరిగింది. ఎదుటివారికి ఎన్ని పనులైనా చెప్పొచ్చు. నోరే గదా. ఇప్పుడు ఆ నోరు మూతవడ్డది. చేతల్లో మనస్సుతో చేసే ఆర్థికసాయం గురించి ఎవరి స్వార్థం గూట్లోకి వాళ్ళు తాబేలులా ముడుచుకుపోయి తల కాస్త బయటపెట్టినట్టు మాట తగ్గించారు.

“మా దగ్గరేముంది అమ్ముకునుటానికి పెళ్ళినాటి ఇతైడి బిందె తాంబూలం గూడా లేవు. సత్తు గిన్నెలు, స్టీలు గ్లాసులు తప్ప మా ఇంట్ల ఏమున్నయే. కరెంటు బిల్లుకు పైసలు లేక మూడు నెలల్నించి చీకట్లనే వుండవడితిమి.”

అలా ఒక్కొక్కరు తమ బాధలు, అప్పులు చెప్పుకొచ్చారు. వాతావరణం విషాదమై పోయింది. ముప్పై ఏళ్ళలో తాము ఒక దశ నుంచి క్రమంగా

ఎలా ఆర్థికంగా చితికిపోయారో గుర్తు చేసుకున్నారు. వెనుకటి కాలమే మంచిగుండె ఇంత గంజి నీళ్ళు, అంబలి అయినా దొరుకుతుండె. ఇప్పుడు అంతకన్నా ఎక్కువ కష్టమైపోయే. చేసుటానికి ఏం పనిలేకపోయె. ఏదన్నా దందా చేస్తే నడవకపాయె అంటూ కన్నీరు పెట్టుకున్నారు.

రవీంద్రకు కూడా ఇలా ఎందుకు జరిగిందో పూర్తిగా అర్థం కావడం లేదు. పరిశ్రమలు పెరిగి చేతి వృత్తులు , కుల వృత్తులు మూల పడ్డాయి. అవి గిట్టుబాటు కాకుండా పోయాయి. ముడి సరుకుల ధరలు పెరిగాయి. గ్లోబలైజేషన్ తో, కరువులతో జీవితాలు కుదించుకుపోయాయి.

అంగట్లో అన్నీ వున్నాయి. జేబులో డబ్బులు ఉండవు. చేయడానికి పని ఉండదు. ఉన్న ఫ్యాక్టరీలను వాలంటరీ రిటైర్ మెంట్ స్కీం కింద కార్మికులను పంపించేసి మూసి వేస్తున్నారు. ఫ్యాక్టరీల స్థలాన్ని ఇళ్ళ స్థలాల కోసం అమ్మేసి కోట్లు సంపాదిస్తున్నారు. సామాన్యుల బతుకు ఇలా ఎందుకయిపోతున్నది. రైతులు కూడా ట్రాక్టర్లను, ప్రోక్రెయినర్లను కిరాయికి తీసుకుని వ్యవసాయం నడుపుకొంటున్నారు. కూలీలకు ఏ పని దొరకడం లేదు.

బావులు తవ్వడంపోయి బోరింగులు వేయడం వచ్చింది. చేనేత నూలు బట్టలు పోయి మిల్లు బట్టలు వచ్చాయి. మాదిగ చెప్పులు పోయి కంపెనీ షోరూం చెప్పులు వచ్చాయి. ఎడ్లబండ్లు పోయి ఆటోలు, లారీలు, బస్సులు వచ్చాయి. ఇక పల్లెటూరి పాతకాలపు మనుషులు ఏం పని చేసుకుని బతకాలి. ఇవన్నీ గుర్తు చేసుకుని నిస్సహాయంగా ఏడ్చారు. ఇలా ఎందుకు జరుగుతున్నదో మిట్టపల్లి రవీంద్ర తనకు తెలిసిన మేరకు వాళ్ళను సముదాయించాడు.

“గిన్ని తెలిసిన నువ్వు ముంగట పడకపోతే ఎట్ల?” అంటూ నీవే దిక్కన్నట్లు దండాలు పెట్టారు అందరూ.

మొత్తానికి తమకున్నంతలో తలా ఇంత పెట్టడానికి, అప్పు తెచ్చి అయినా సాయం చేయడానికి అంగీకరించారు. రవీంద్ర పెళ్ళి బరువు ఎత్తుకోక తప్పలేదు.

ఉన్నంతలో పెళ్ళి ఏర్పాట్లు చేశారు. ముంబాయి నుండి రవీంద్ర పెద్ద బావమరిది రాజేశ్ భార్యా పిల్లలతో సహా నాట్రోజుల ముందే దిగాడు.

చిన్న బావమరిది శేఖర్ రెండ్రోజుల ముందు వచ్చాడు. రెండు తులాల పుస్తెల తాడుకు, మంచం పరుపు బట్టలకు డబ్బులు ఇచ్చాడు. దాంతో శేఖర్ కొద్దిగ బుద్ధికి వచ్చిండు అని అందరు మెచ్చుకున్నారు.

సాధన పెళ్ళి సాదాసీదాగా ఏలోటు లేకుండా చక్కగా జరిగిపోయింది. మూడవ రోజు వియ్యపురాళ్ళ వైనం పండగ కూడా అయిపోయింది. అందరూ పెద్ద కార్యం ఒడ్డెక్కిందని ఊపిరి పీల్చారు.

రవీంద్రకు మాత్రం ఇన్ని బాకీలు ఎలా కట్టాలో తోచలేదు. మనసంతా బరువైపోయింది. పద్మావతికి చెల్లి పెళ్ళి అయ్యిందన్న సంబరం తీరిపోయి బాకీలు ఎలా తీర్చాలో అనే రంది పట్టుకుంది.

నాల్గవ రోజు బంధుమిత్రులందరూ వెళ్ళిపోయారు. పెద్ద బావమరిది రాజేశ్ మాత్రం భార్య పిల్లలతో అలాగే ఉండి పోయాడు. వారం రోజుల తర్వాత పెద్ద బావమరిది చిన్న చెల్లె సాధన పెళ్ళి చేసినందుకు అక్కా బావలకు కట్నాలు తెచ్చామని వారిని చాపలో పీటవేసి కూచోపెట్టి బొట్లుపెట్టి బట్టలు ఒడిలోపెట్టి కాళ్ళు పట్టుకున్నారు. రవీంద్ర, పద్మావతిలు అన్నయ్య అన్ని కష్టాల్లో కూడా ఆడపడచు కట్నం పెట్టడం సంతోషమనిపించింది.

మరో రెండ్రోజులకు పెద్ద బావమరిది రాజేశ్ రవీంద్ర బావ రెండు చేతులు పట్టుకున్నాడు.

“బావా నీకు దండం పెడతా. మీ కాళ్ళు ఎన్ని సార్లు పట్టుకున్నా తప్పులేదు. మా పెద్దోడ్ని మీరే సదివిపియాలె. మీ ఇంట్ల వుంచుకోండి. అక్కడ భీవండిల మంచిగ చదువు చెప్తలేరు. ఏగి అయితున్నడు. నాకు కూడా అక్కడ వుండబుద్ధయితలేదు. వచ్చే ఏటికి నేను కూడా ఈ దేశమే వస్త. ఏదన్నా చికెన్ సెంటర్ కోడిగుడ్ల దుకాణం పెట్టుకునుటానికి నువ్వే ఏన్నన్న అప్పు ఇప్పియాలె.” అంటూ తన దీనస్థితిని, ఆరోగ్య స్థితిని చెప్పుకుంటూ కన్నీళ్ళు పెట్టుకున్నాడు రాజేశ్.

రవీంద్రకు మనసు ఏదోలా అయింది. అవ్వన్నీ వింటుంటే జాలేసింది. కానీ ఇప్పటికే బరువెక్కువయిపోయింది. ఈ సంసారం ఈదటం ఎలాగో తోచడం లేదు. కడుపులో ఎంత కనికరం ఉన్నా మాట కఠినంగా మాట్లాడక

తప్పలేదు. దాంతో రాజేష్ ఒక రకమైన ఆర్తి మరో రకమైన హక్కుతో నిలదీశాడు.

“అవును బావా! తమ్మునికి చేసినవు. చెల్లెకు చేసినవు. నీ సొమ్ము నాకు ఏం చెందింది? నా తమ్ముని చదవించినవు. చెల్లెల్ని చదవించినవు. నాకే ఏ సాయం చేయలేదు. కనీసం నా కొడుకునన్నా చదివియ్యవా! మా బతుకు ఇట్లనే కాలిపోని.” అని తువ్వాలు దులుపుకుని కన్నీళ్ళు పెట్టుకుని లేచిపోయాడు.

రాజేష్ బావమరిది పిల్లలను తీసుకుని రెండ్రోజులు ఎవరెవరి ఇంటికో చుట్టంగా వెళ్ళాడు. అన్న అంత బాధపడడం చూసిన పద్మావతి “అవును మా అన్నకేం దక్కింది.

అన్న అన్నట్లు మేనల్లుడ్ని ఇంకో కొడుకు అనుకొని సాదుదాం. వాడొక్కడు చదువుకుంటే ఇల్లు నిలవడుతది.” అంటూ కన్నీళ్ళు పెట్టుకుని భర్తను బతిమాలింది.

రవీంద్రకు సాయం చేయాలనే ఉంది. కానీ స్తోమత లేదు. అయినా అంగీకరించక తప్పలేదు. పదహారవ రోజు పెళ్ళి పండుగనాడు పెద్ద బావమరిది భార్యా పిల్లలను తీసుకుని వచ్చాడు. పండుగ అయిన తర్వాత మరుసటి రోజు కొడుకును అక్కడే వుంచి భీవండికి బయల్దేరారు.

అన్ని కార్యాలు పూర్తయినయి. పెద్ద కొడుకు కొడుకు కూడా ఒక దారిన పడ్డడు అనుకొంది పద్మావతి తల్లి. అల్లుని త్యాగం మరిచిపోయినట్టుంది.

“పెట్టిన చెయ్యి ఊరికే ఉండది. నా బిడ్డ అన్నపూర్ణ” అంటూ మురిసిపోయింది పద్మావతి తల్లి.

‘ఆదివారం ఆంధ్రజ్యోతి’ దినపత్రిక, 5-6-2005

